

MOC KRZYŻA ŚWIĘTEGO

Uwagi z teologii III wieku

W zestawie tez chrystologicznych, jaki spotykamy w niewielkim piśmie św. Cypriana z Kartaginy "Ad Quirinum testimoniorum libri tres", poruszony jest również temat mocy płynącej z męki i znaku Krzyża Chrystusowego. Syntetycznie sformułowana teza, że "w męce i w znaku krzyża tkwi cała moc i władza"¹, jest powiązana z trzema starotestamentalnymi cytatami biblijnymi egzegetowanymi według przykładu starej "Afry" /Ha 3,3-5 ; Iz 9,5; Wj 17,9,11-14/ i w oparciu o nie rozpracowana. Trzeba tu dla uzupełnienia dodać, że cała II księga tego dzieła jest jedynym w swoim rodzaju compendium chrystologicznym, jakie dotarło do naszych czasów. Jego wyjątkowość polega na bardzo bogatym zestawie materiału biblijnego, pogrupowanego wokół różnych tematów teologicznych. Wyraża się w tym zresztą zasadnicza myśl Kościoła starożytnego, w którym punktem wyjścia i w ogólnym rdzeniem całej refleksji teologicznej było słowo objawione na kartach Pisma św., historia zaś rozwoju doktryny nie oznaczała niczego innego, jak historię egzegezy pewnej określonej grupy tekstów biblijnych. Również zasygnalizowany powyżej temat - nie tracący nigdy na swej aktualności - nie mógł pozostać bez zakorzenienia w myśli biblijnej. Przez niniejsze uwagi chcielibyśmy przynajmniej przybliżyć niektóre aspekty z dość specyficznego klimatu myśli teologicznej III w. i z trudnych niekiedy do zrozumienia pewnych ówczesnych niuansów egzegetycznych.

Pierwszy fragment, w którym Cyprian dostrzegał zapowiedź mocy krzyża, pochodzi z prorockiej wizji nadejścia Boga, zbliżającego się z Góry Synaj od strony Paranu². Przyjściu temu towarzyszy gwałtowne

---

1 Cyprianus, Ad Quirinum II 21, CC 3,59: "Quod in passione crucis et signo virtus omnis sit et potestas".

2 Ha 3,3-5 według przekazu Cypriana /CC 3,59/: "Textit caelos virtus eius et laudis eius plena est terra; et splendor eius ut lux erit, cornua in manibus eius erunt. Et illic constabilita est virtus

poruszenie się sił przyrody, niezwykła światłość i potęża majostatu. Decydującym jednak motywem, ze względu na który cytaty ten odniesiony jest do krzyża Chrystusowego, są słowa: "rogi będą w jego dłoniach" w połączeniu z uzupełnieniem: "w nich spoczywa moc jego chwasty". Jest to ta sama "moc, która rozciąga niebiosa". Trzeba pamiętać, że "rogi" należą do pierwotnych figur krzyża; termin ten bowiem odnoszony do rogów zwierzęcych lub symbolizujący nieodpartą moc, stosowany był w chrześcijaństwie dwóch pierwszych wieków również na oznaczenie poprzecznej belki krzyża. Łączony jest on także z innym symbolem krzyża, zaczerpniętym z tematyki żeglarskiej, a mianowicie z poprzeczną belką masztu okrętowego, która w sumie tworzy kontury krzyża. Myśl ta znana była w środowiskach chrześcijańskich poczynając od wypowiedzi Justyna aż po świadectwo Ojców VI wieku³. Cały akcent tej figury o "rogach" spoczywa na ujawnianiu się nieodpartej mocy krzyża w porządku zbawienia⁴. Chrystus ukrzyżowany zwisa z "rogów" - z belki swojego krzyża, ta zaś stanowi "tropaion" zbawienia, tzn. zwycięski znak zbawienia. Również św. Augustyn idąc po tej linii odwoływał się do tekstu Habakuka /3,4/ i stwierdzał: "Rogi w Jego dłoniach" - coś to może być innego, jak nie zwycięski znak krzyża⁵.

Także tekstowi Izajasza /9,5/ przypisywali egzegeci starożytni nie mniej bogate znaczenie; mówił zaś on o narodzeniu wyczekiwanego dziecięcia, na którego ramionach spocznie władza⁶. Przez sam fakt zestawienia tego cytatu z tezą o mocy krzyża, Cyprian odniósł go do władzy wynikającej z męki Chrystusa. Aby jednak uchwycić głębszy sens tego tekstu, warto się również odwołać do wypowiedzi innych

-----
gloriae eius, et constituet dilectionem validam. Ante faciem suam ibit verbum et procedat in campos secundum gressus suos".

- 3 Por. H. Rahner, *L'ecclesiologia dei Padri. Simboli della Chiesa*, Roma 1971, 611-690; J. Daniélou, *Théologie du Judéo-Christianisme*, Paris 1958, 290-315.
- 4 Por. Justinus, *Dialogus cum Tryphone* 91, PG 6,693, POK 4,265-267.
- 5 *De civitate Dei* XVIII, 32, CSEL 40,2,313: "Cornua in manibus eius sunt, quid est nisi tropaeum crucis".
- 6 Iz 9,5 według przekazu Cypriana /*Ad Quirinum* II 21, CC 3,59/: "Ecce natus est vobis puer, et datus est nobis filius, cuius imperium super humeros eius".

autorów w tej materii. Ireneusz z Lyonu wyjaśnia, że chodzi tu o figurę zapowiadającą krzyż, do którego będą przygwożdżone ramiona przepowiadanego księcia. Krzyż w rzeczywistości podkreśla moc Chrystusa, jest on znakiem Jego królewskość⁷. Tertulian zaś odnośnie do tego tekstu wyjaśniał: "Nowy Król wieków, Jezus Chrystus, nie się na swoich ramionach nową chwałę, władzę i doskonałość czyli krzyż, gdyż... Pan zaczął królować z drzewa"⁸.

Trzeciemu wreszcie cytatomu z Księgi Wyjścia /17,9,11-14/⁹ Cyprian wprost nadał interpretację teologiczną i związał go z krzyżem: "Poprzez znak krzyża Amalekita został pokonany przez Jozuego dzięki Mojżeszowi"¹⁰. Cytat biblijny przedstawia zwycięstwo Jozuego nad Amalekitami, odniesione dzięki wstawiennej modlitwie Mojżesza, trwającego przez cały czas walki ze wzniesionymi do góry ramionami. Rozłożone ramiona modlącego się Mojżesza uobecniały w dalszej antycypacji, zdaniem Cypriana, znak krzyża Chrystusa. Całą jego argumentację wzmacnia jeszcze typologia Chrystusa w osobie Jozuego, którego imię już w pierwszych wiekach Kościoła czytane było w transkrypcji łacińskiej jako "Iesus"; ułatwiało to niewątpliwie naszemu Biskupowi tego rodzaju interpretację¹¹. Moc krzyża Chrystusowego, który zniszczył szatana, jest tak wielka, że oddziałuje on także poprzez swą zapowiedź w modlitewnym geście Mojżesza. Taki tok rozumowania staje się jeszcze bardziej oczywisty, gdy sobie uświa-

7 Por. Irenaeus, *Epideixis*, 56, Sch 62,119.

8 *Adversus Iudaeos* 10,11, CC 2,1378: "... novus rex /novorum/ aevorum, Christus Iesus, novam gloriam et potestatem et sublimitatem suam in humero extulit, crucem scilicet, ut secundum... prophetiam exinde Dominus regnaret a ligno".

9 Wj 17,9,11-14 według przekazu Cypriana /*Ad Quirinum* II, 21, CC 3,59-60/: "Elige tibi viros, et exi, et constitue cum Amalech in crastinum. Ecce ego stabo in cacumine collis, et virga Dei in manu mea. Et factum est cum levabat manus Moyses, praevalebat Israel; ubi autem submiserat manus Moyses, invalescebat Amalech. Sed manus Moysi erant graves, et accepto lapide supposuerunt sub eo, et sedebat super eum; et Aaron et Or sustentabant manus eius hinc et inde, et factae sunt manus Moysi stabiles usque in occasum solis, et fugavit Iesus Amalech et omnem populum eius".

10 *Ad Quirinum* II 21, CC 3,59: "Hoc signo crucis et Amalech victus est ab Iesu per Moysen".

11 Podstawę do takiej typologii stanowiło nie tylko imię "Iesus", "Jeshua", lecz także wprowadzenie przez Jozuego narodu wybranego do ziemi obiecanej. Zob. J. Daniélou, *Sacramentum futuri. Études*

domimy, że Amalekita uchodził za personifikację szatana¹². Epizod ów stanowi jeden z przykładów ujawniania się jeszcze w fazie starotestamentalnej ekonomii zbawienia, określanej przez biskupa Kartaginy jako "virtus in signo crucis".

W rozpatrywanym więc motywie, objętym przez "tajemnice Chrystusa" Cyprian pragnął wyeksponować moc Chrystusa w jej aspekcie soteriologicznym. Ta moc, która wskazuje równocześnie na jego królewskość, zaczyna ukazywać się w krzyżu: narzędzie męki staje się znakiem tryumfu i mocy. Siła krzyża jest tak nieograniczona, że ujawnia się nawet w jego prefigurach i zapowiedziach, jak to miało miejsce w wypadku Mojżesza.

Ks. Tomasz Kaczmarek - Włocławek

DE VIRTUTE AC POTESTATE CRUCIS

Hoc in brevissimo articulo virtus ac potestas crucis, quae tribus Sacrae Scripturae locis /Hab. 3,3-5; Is.9,5; Exod. 17,9,11-14/ a Cypriano Carthaginensi interpretatis expressae sunt, exponuntur.

---

sur les origines de la typologie biblique, Paris 1950, 205.

12 Por. Cyprianus, Ad Quirinum II, 16, CC 3,52: "Amalech superatus est ab Iesu, id est diabolus a Christo victus est".